

Citaten uit

Zo diep is de kloof niet

Hanne Obbink Trouw, 12 januari 2017

< <https://www.trouw.nl/samenleving/zo-diep-is-de-kloof-niet~aca61510/> >

Nee, er gaapt in Nederland géén kloof tussen volk en elite of tussen hoog- en laagopgeleid. Daar moeten we zuinig op zijn, zegt Will Tiemeijer van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Want het kán misgaan.

Nederland valt uit elkaar, klinkt het alom. Tussen hoog- en laagopgeleiden loopt een duidelijke scheidslijn, het volk zet zich af tegen de elite. [...]

Als het Sociaal en Cultureel Planbureau gelijk krijgt met zijn voorspellingen, gaapt er in het Nederland van 2050 een diepe kloof tussen de *cans* en de *cannots*.

Of niet? Politici waarschuwen ervoor, onderzoekers signaleren het, kranten schrijven erover. Maar klopt het ook? Groeien de verschillende bevolkingsgroepen in Nederland uit elkaar?

Gevaarlijk

Dat valt wel mee, stelt Will Tiemeijer, onderzoeker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Nederland is een *high trust society*, een land dat als het gaat om vertrouwen tussen de inwoners onderling 'tot de wereldtop behoort', zegt hij.

[...]

Al die beweringen over een 'kloof' tussen bevolkingsgroepen, over een 'groeierende tweedeling', over 'maatschappelijke scheidslijnen', zijn niet zonder risico. "[...] Als we steeds maar blijven herhalen dat er diepe scheidslijnen door de samenleving lopen, krijgt dat invloed op hoe we de feiten waarnemen", benadrukt Tiemeijer.

"Dan gaan we er zelf in geloven, dan wordt het een '*self fulfilling prophecy*': het wordt vanzelf waar."

[...]

Nuance en precisie

Tiemeijer schreef voor de WRR de studie ['Wat is er mis met maatschappelijke scheidslijnen?'](#), die vandaag openbaar wordt. Daarin gaat hij te rade bij de filosofie, de politicologie en de psychologie om heel precies te ontrafelen wat maatschappelijke scheidslijnen zijn en wat daar erg aan is. Zijn studie laat zich lezen als één groot pleidooi voor meer nuance en voor meer precisie in het maatschappelijk debat.

Neem alleen al het woord 'tweedeling'. Tiemeijer mijdt het. "Het woord suggereert dat de bevolking in tweeën uiteenvalt en dat leidt er bijna vanzelf toe dat het bestaan van middengroepen over het hoofd gezien wordt. Dat staat een helder zicht op wat er in de samenleving gebeurt in de weg."

Het begrip 'scheidslijnen' is preciezer, maar ook dat woord moeten we niet te pas en te onpas in de mond nemen, zegt Tiemeijer. In zijn studie betoogt hij dat er pas sprake is van echte maatschappelijke scheidslijnen als er aan drie voorwaarden is voldaan.

Echte scheidslijnen

[1] Allereerst moeten er objectieve verschillen bestaan tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld in inkomen, opleiding of afkomst).

[2] Daarnaast moeten mensen zich ook echt identificeren met de groep die op grond van die objectieve verschillen te onderscheiden is: als iemand met weinig opleiding zich niet verbonden voelt met alle laagopgeleiden in Nederland, valt het met die scheidslijn nog steeds wel mee.

[3] En die verschillende groepen moeten ook in de politiek en in de media als gescheiden over het voetlicht komen.

[...] "Hoe hoger een bepaald onderscheid tussen bevolkingsgroepen scoort op deze drie punten, hoe meer reden er is te spreken van een echte scheidslijn."

Ter verduidelijking verwijst Tiemeijer naar de verzuiling die Nederland tot in de jaren zestig van de vorige eeuw kenmerkte.

[...]

Natuurlijk

[...] Ook met diepe maatschappelijke scheidslijnen kan een land in bepaalde omstandigheden kennelijk heel goed voortbestaan. Scheidslijnen zijn pas onwenselijk als ze mensen in de weg staan om te verwerven wat ze nodig hebben voor een fatsoenlijk bestaan.

[...]

Verskillende groepen kunnen best naast elkaar leven zonder dat ze negatief tegenover elkaar staan, betoogt hij in zijn studie. "Voor vijandigheid ontstaat pas reden als van de andere groep een bedreiging uitgaat, bijvoorbeeld vanwege een strijd om schaarse middelen."

Niet overdrijven

[...]

“Over welke scheidslijnen hebben we het? Geef dat eerst heel specifiek aan. Zomaar in het algemeen spreken over scheidslijnen, dat werkt niet, daar schiet niemand iets mee op.”

Laten we niet overdrijven, zegt Tiemeijer. Uit wetenschappelijke literatuur valt op te maken: de grootste bedreiging voor het onderling vertrouwen dat Nederland kenmerkt, zijn groeiende sociaal-economische verschillen. "Die verschillen zijn de afgelopen tien á twintig jaar toegenomen. Maar vergeleken met veel andere landen zijn ze in Nederland nog steeds vrij klein."

De elite en het volk

[... ...]

Heeft het iets te betekenen dat in de discussie nu vaak de woorden 'elite' en 'volk' opduiken? Is 'elite' een scheldwoord geworden van laagopgeleiden, zijn die er trots op 'het volk' te zijn? En is dat een teken dat deze scheidslijn zich nu toch duidelijker aftekent?

[...] Tiemeijer: "Het kan zijn dat die woorden een soort vermomming zijn van het onderscheid tussen hoog- en laagopgeleid, ja. Bij het volk horen, daar kun je wél trots op zijn, met het volk kan je je wél identificeren. Maar waar ligt de scheidslijn precies? Wie is het volk, wie is de elite en wat zijn de objectieve verschillen? Dat is volstrekt onhelder."

[...]

“Wie staat tegenover wie? Hoe loopt die scheidslijn? Wees nou precies, gebruik niet steeds zulke grote woorden.”

Verskillende belevingen

[...]

"Nederlanders zijn het tot op zekere hoogte eens over wat de grootste problemen van ons land zijn, blijkt uit onderzoek. Dus dat we elkaar volstrekt niet begrijpen, is onwaarschijnlijk", stelt Tiemeijer vast, opnieuw relativerend.

"Maar groepen kunnen die problemen wel verschillend beleven en heftig van mening verschillen over wat eraan gedaan moet worden. [...]"

Politieke agenda

Wees dus voorzichtig, herhaalt Tiemeijer nog maar eens, en jaag de verschillen niet aan met al te grote woorden.

Uiteindelijk zit er vaak ook een politieke bedoeling achter die woorden. "Wie zegt dat er in Nederland verschillen bestaan tussen bevolkingsgroepen, beschrijft de werkelijkheid. Maar wie zegt dat er sprake is van maatschappelijke scheidslijnen, doet nog iets extra's. Die beschrijft de werkelijkheid én zegt: 'Daar moeten we ons zorgen over maken'. Die wil dus iets op de politieke agenda zetten."

Tiemeijer besluit zijn studie met een pleidooi voor een soort anti-scheidslijnenbeleid, overigens zonder meteen maatregelen voor te stellen.

[...]

Voor één kwestie vraagt Tiemeijer speciale aandacht: het belang van overeenstemming over de feiten. De Verenigde Staten zijn ook wat dat betreft een 'afschrikwekkend voorbeeld', zegt hij. [...]

Feiten en meningen

De feiten die de wetenschap levert over bijvoorbeeld de opwarming van de aarde zijn allang niet meer onomstreden en dat verdiept de kloof tussen bevolkingsgroepen: de ene groep heeft volstrekt andere opvattingen over de klimaatproblematiek dan de andere.

In Nederland doen zich al symptomen van datzelfde verschijnsel voor, zegt Tiemeijer. Uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek worden soms afgedaan als 'ook maar een mening' en de gevestigde journalistiek wordt af en toe meesmuilend weggezet als mainstream media - en alleen al daarom onbetrouwbaar. Veel mensen vertrouwen liever op internet; dat betekent dat zij vaak alleen maar gelijkgezinden treffen, met feiten die bij hun standpunt passen.

"Neem vaccinatie. Dat zou autisme veroorzaken. Het is al vele malen weerlegd, maar veel mensen blijven het toch geloven", zegt Tiemeijer. [...]

Goede nieuwsleveranciers

Willen we voorkomen dat het in Nederland zover komt dat consensus over de feiten wegvalt, stelt Tiemeijer, dan moeten we zuinig zijn op de huidige leveranciers van feiten: de wetenschap, de serieuze journalistiek, maar ook instanties als het Centraal Bureau voor de Statistiek.

[... ...]